

УИКИПЕДИЯ И МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ – ПОДОБРЯВАНЕ УМЕНИЯТА ЗА КРИТИЧНО МИСЛЕНЕ И РАЗБИРАНЕ ЗА ДИГИТАЛНА СРЕДА ЧРЕЗ РЕДАКТИРАНЕ НА УИКИПЕДИЯ

ЖЮСТИН ТОМС

Нов Български университет

jtoms@nbu.bg

Abstract: How Wikipedia is changing the media consumption and how is attracting new editors and contributors? How editing Wikipedia can help developing media literacy? Data and comparisson of edits and communities for the English language version and the Bulgarian one.

Keywords: Wikipedia, media literacy, Internet, critical thinking, digital skills, editing Wikipedia

В епохата на деизформация, породена най-вече от изключителния обем достъпна за всеки информация и без силни стожери на истината – медиите, днес човечеството е изправено пред необходимостта да намери радикални решения по отношение на медийната грамотност. Самото понятие за медийна грамотност в последните няколко години придобива все по-нови компоненти и това прави задачата още по-сложна.

Според Закона за участието, формулиран от Рос Мейфийлд през 2006-та година, съществуват два вида интелигентност - колективната, при която има нисък праг на взаимодействие със съдържанието и средата, и колаборативна интелигентност, отличаваща се с висока обществена ангажираност. Тя включва влизане в мрежа, писане, редактиране, сътрудничество, модерирание и лидерство. Именно тя представлява и ключово решение в развитието на медийната грамотност у хората и извеждането на медийната им консумация на едно по-устойчиво и по-високо равнище.

Уикипедия – енциклопедията, която си поставя амбициозната цел да събере и предостави на всеки безплатно цялото човешко знание, е великолепен пример, в който виждаме двата вида интелигентност по скалата на Мейфийлд – масата хора, които консумират пасивно и значително по-малобройната, но никак не малка общност от редактори и създатели на съдържанието ѝ.

Уикипедия в световен мащаб има своята първа редакция на 15 януари 2001 г. Повечето анализатори са скептични – няма как да съществува енциклопедия, създавана от доброволци, без елитни редактори, академична подкрепа и за свободна, безплатна употреба. В годините все пак Уикипедия успява да се наложи, имен-

но защото е създавана от много хора, които виждат смисъл и даряват от времето и знанията си, за да я обогатяват ежедневно. Така Уикипедия се превърна в мощен онлайн ресурс със следните ключови характеристики:

Електронна и онлайн базирана – което дава изключителни възможности за обем, типове съдържание, свързаност, бързо намиране на информацията, достъпност;

Общотематична, без ограничения в тематиката – именно защото е онлайн базирана;

Най-мощният проект, публикуван под свободен лиценз – Creative Commons CC-BY-SA – което придава допълнителна сила на съдържанието, което може да се споделя лесно дори за комерсиални цели;

На над 290 световни езика/диалекта – което помага съхраняването на езици, културно наследство и добавя важна мултикултурна свързаност на съдържанието, непозната до този момент;

Уебсайт №5 по популярност – поради огромния обем информация и постоянното ѝ обновяване;

Единственият некомерсиален сред топ 100+, безплатен, без реклами, финансира се от дарения – отново нещо изключително важно и характерно само за Уикипедия като проект, в световен мащаб;

Създадена и поддържана от доброволци – хиляди хора от цял свят пишат ежедневно и актуализират, създават, редактират съдържанието ѝ – текстове, снимки, видео, аудио съдържание, данни, свързаност.

Както става ясно – Уикипедия отваря демократична възможност всеки, който желае, да се присъедини и да споделя знание. И все пак тя се списва при определен начин. Кой са основните правила, по които се списва Уикипедия? Основните стълбове са:

- Уикипедия е енциклопедия и следва правила за енциклопедичното съдържание
- Възможност за проверка
- Неутрална гледна точка
- Без оригинално изследвания
- Съдържанието се публикува под свободен лиценз
- Решенията се взимат на принципа на консенсуса в съответната езикова общност
- Общността спазва кодекс на поведението.

За целите на конкретното изследване са приложени документален преглед, системен анализ, теоретичен синтез и статистически метод. Проследени са данните за позиционирането на Уикипедия като световен ресурс, популярността ѝ в световен мащаб и за България, броя статии и редакции в рамките на календарната 2020 г., реакторска общност, най-редактирани статии и други данни.

Към октомври 2021 г. по данни на Alexa.com Уикипедия има следната популярност:

Глобално:
Google.com
Youtube.com
Facebook.com
Baidu.com
Wikipedia.org
Reddit.com
Yahoo.com
Google.co.in
Qq.com
Taobao.com

Тук Уикипедия е на 5-то място, единствен некомерсиален проект в Топ 10.

За България:
Google.bg
Youtube.com
Facebook.com
Google.com
Abv.bg
Zamunda.net
Wikipedia.org
Olx.bg
Bongacams.com
Dir.bg

Поради спецификата на потреблението на Интернет в България, тук Уикипедия е на 7-мо място.

По данни от статистиката на Уикипедия за периода януари 2020 г. до октомври 2021 г. броят разгледани страници в Уикипедия на български език са 597890139, като средно дневно прегледаните статии са 905 894. Редакторите на българоезичната версия за този период са 770 души. За сравнение същите данни от англоезичната версия за този период са – 187 372 242 100, средно дневни – 253 594 308, а редакторите са цели 125 894. Това показва една силно активна редакторска общност за англоезичната Уикипедия и една относително малка общност за българската. Релацията с показателите за медийната грамотност в България, разпространението на дезинформация и фалшиви новини и относителната пасивност на потреблението е повече от еднозначна.

Ето и 10-те най-посещавани статии в Уикипедия на български език през ноември 2021 година:

98 802 Кирил_Петков_(политик)
96 331 Президентски_избори_в_България_(2021)
87 862 Анастас_Герджиков
80 139 Парламентарни_избори_в_България_(ноември_2021)

61 359 Асен_Василев_(политик)
58 851 България
54 144 Волейбол
53 153 Продължаваме_промяната
52 207 Баскетбол
50 062 Игри_на_волята

Видимо политиката, новите политици, спортът и риалити форматите са типовете информация, която хората в България търсят най-много. И все пак прави впечатление, че и по обем на редакторска общност и по обем на статиите в различните езикови версии, броя на редакциите на месечна база, България не е на челни позиции и често Уикипедия на български език е критикувана за незадоволителното качество на материалите и недостатъчния обем информация по много от темите в енциклопедията. Тук е важно да се направи уточнението, че качеството на съдържанието на Уикипедия за всяка езикова версия е функция на:

- Размера на редакторската общност.
- Разбиранията за качество на редакторите.
- Наличието на други достъпни качествени източници.
- Нагласите в обществото към доброволния труд.
- Уикипедия е добра отправна точка към други източници на информация, но самата тя не е ултимативен източник.

И да се изведе като заключение, че Уикипедия на български език е точно толкова достоверна, колкото я създава нейната, българска редакторска общност.

Как може да се работи чрез Уикипедия за активиране, разширяване на редакторската общност, от една страна и от друга – за повишаване медийната грамотност на хората, именно чрез редактиране съдържанието на енциклопедията? В световен мащаб, а и в България, вече имаме редица примери – еднократни или периодични събития, които мобилизират общността и работят за това.

Редакторите (едитатори) са сред много разпространените форми за активиране на нови редактори за Уикипедия, като съчетават едновременно обучение за енциклопедията и нейното създаване, така и базова медийна грамотност, дават инструментариум за създаване на съдържание онлайн, обучават в отсяването на източници, идентифициране на тяхната достоверност и цялостна промяна от чисто консуматорство към съ-творчество онлайн. Редакторите в Уикипедия са познат и използван масово формат в периода след 2008-2009-та година, като в България първите такива започват да се организират през 2014-2015-та година. В други европейски държави редакторите са и инструмент за социално включване (Италия – работа с мигранти, Швеция – работа с пенсионери) и за повишаване на медийната им грамотност.

Освен редакторите друг популярен начин за привличане на нови редактори и повишаване на медийната грамотност са семинарите, обученията и работилниците. В НБУ ежегодно от 2009-та година насам се водят лекции за студентите

специалности ПР, журналистика и маркетинг, подобни опити има и в други университети, в БАН и други академични институции.

Партньорствата с различни институции и организации и Уикипедия също са начин за разширяване обхвата на хора, ангажиране със създаването на съдържание за Уикипедия. За България такива през годините са:

- партньорствата с Държавния архив, с което има дигитализирани и въведени в енциклопедията над 10 000 архивни единици, свързани със статии и визуално съдържание;
- партньорство с Гьоте институт България, с който са проведени няколко редактона (теми Културата на Балканите, музеи, библиотеки и книги, джаз музика и музиканти, жени и права и други);
- партньорство с Община Ботевград – по проекта Ботевград – първият уики-град в България – създадени над 500 статии на български и други езици за обекти в областта, проведени обучения;
- партньорство с Глобални библиотеки България – проведени обучения на над 500 библиотекари от цялата страна по медийна грамотност и Уикипедия;
- партньорство с Политехническият музей в София – няколко редактона и фото-маратона.

Всички тези дейности са посрещани с голям интерес и проактивно участие от страна на заинтересованите лица, но от друга – със заявка за още обучения и деклариране на ценността им по отношение ориентацията в сложната и динамично променяща се медийна среда и навлизането на Интернет като основен комуникационен канал.

Важно е да се помисли по темата „Защо Уикипедия е толкова популярна сред учащите – ученици и студенти, не само у нас, а по цял свят, и защо това не е непременно лошо“?

Безплатен и свободен ресурс.

Често се ранжира сред първите резултати в търсачките.

Изказ, достъпен за неспециалисти.

Съдържа много информация на едно място.

Добре структурирано съдържание, хиперсвързаност.

Особено полезна при интердисциплинарни теми.

Не представлява правна заплаха за потребителите си резултати.

И все пак използването на Уикипедия в учебна среда има и своите минуси, като например това, че самата енциклопедия може да съдържа невярна, непълна, или пристрастна информация, може да бъде отосително лесно влошавана и вандализирана, когато съдържанието е изпълнено добре, приспива бдителността и подхранва безкритичното мислене, дава отговорите наготово и „спестява“ времето и необходимостта от собствено проучване. А в крайна сметка ползата от ученето не е в крайния продукт познание, а в процеса на неговото придобиване и създаване.

Решението за разширяване на медийната грамотност в дигиталната среда е еднозначно – преход от пасивни консуматори в активни създатели на хората от различните поколения, без оглед на образование, възможности и засилено включване.

Редактирането в Уикипедия като инструмент за развитие на медийната грамотност помага за разучаването на нов интерфейс, с различни функционалности и сложност, развива критично мислене, разширява „класическата“ грамотност, дисциплинира по отношение на цитиране на източници, съблюдаване на авторски права, установяване на мащаб и възможности за свързаност на информацията, цялостно разбиране за дигиталната среда.

Анализирайки процесите по създаване на съдържание в Уикипедия, редактиране, доброволно допринасяне и усвояването на базова медийна грамотност може да се обобщи, че тези две дейности могат да бъдат комбинирани и използвани по-активно в обучението на хора от различни поколения. Опитите в тази посока за момента все още са по-скоро плахи, несистематизирани, но възможностите са отворени и в търсене на решение за преодоляване на дезинформацията и разпространението ѝ, съчетаването на работа в Уики среда и усвояване на медийна грамотност са плодотворна възможност.

БИБЛИОГРАФИЯ

- FLEMING, Jennifer. “Truthiness” and Trust: News Media Literacy Strategies in the Digital Age. Media literacy, 2009
- HOBBBS, Renee. Digital and Media Literacy. Connecting culture and classroom. Corwin, 2011
- LEE, Alice. Media education in the School 2.0 era: Teaching media literacy through laptop computers and iPads. Global Media and China, 10/2016.